

BUHL, FRANTS: Muhammeds liv. Tredie, reviderede udgave ved Finn O. Hvidberg-Hansen. Herning, Poul Kristensens forlag 1998. 359 s., ill. 268 kr.

Mange vil sikkert spørge sig selv, hvilket formål det tjener genudgive en bog, der har næsten hundrede år på bagen (den udkom 1903). Det må blive et hovedanliggende for omtalen her; men først nogle formalia. At bogens ydre nærmer sig det perfekte, kan ingen undre sig over, eftersom Poul Kristensen i Herning har stået for produktionen; anm. er kun stødt på to helt ubetydelige trykfejl.

Mere grund kan der være til at hæfte sig ved, at udgiveren – professor Finn Hvidberg-Hansen (ÅU) i sin introduktion (s. 8) skriver: »Et genoptryk af den tyske udgave fra 1929, men med en vis ajourføring med hensyn til den siden da fremkomne sekundærlitteratur, vilde vel have været den ideale form for genudgivelse«. Det vilde blot have været bevillingsmæssigt udelukket. Ja; måske; i hvert fald bliver ulempen dog ikke mindre ved, at den tyske udgave af bogen (Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt) p.t. ikke findes på markedet. Til gengæld har Hvidberg-Hansen gjort skandinaviske læsere den tjeneste at ajourføre Buhls knappe noter i førsteudgaven, selvom det ikke helt kan erstatte en historiografisk oversigt. Men alt i alt kan selv den kræsn læser ikke forlange mere; godt også, at bogen påny kan fås.

Vender vi tilbage til hovedspørgsmålet – betimeligheden af en genudgivelse – skrev Buhl 1903 selv, at hans hensigt var »at give en fremstilling af den arabiske religionsstifters liv, der på én gang er let tilgængelig for enhver læser og dog gennem sine henvisninger på ethvert punkt muliggør kontrollen med det meddelte for den kyndige«. Letfættelighed og – hermeneutisk – forståelse stod altså som målet, men i virkeligheden var Buhls bog dog dybt forankret i den tyske historisme og Jul. Wellhausens kritik. Men mere om dette andetsteds.

E. Ladewig Petersen

Urban History. The Norwegian tradition in a European context. Red. STEINAR SUPPELLEN. Nr. 25 i Skriftserie fra Historisk Institut. Trondhjem 1998. 152 s. NOK 175.

I anledning af Trondhjems 1000-års jubilæum i 1997 havde bystyret bestilt en »Trondheims Historie 997-1997«, og efter ti års arbejde blev seks bind præsenteret byen den 6. marts i jubilæumsåret. Færdig til tiden, afgjort et eksempel til efterfølgelse for andre flerbindsprojekter. Jubilæet var også anledning til en konference 21-22. november samme år, hvor formålet var det trefoldige at placere den norske tradition i en europæisk sammenhæng, se efter ny tendenser i urban history, og slutteligt diskutere en dagsorden for urban history i det ny årtusind. De 13 artikler af nordmænd og udlændinge er primært bibliografiske, historiografiske og teoretiske, og skønt der efter denne anmelders altmodiske smag er rigeligt med opfordringer af typen »need greater research into...« og »calls for the use of multi-dimensional models and greater integration into the wider field of social history«, men sparsomt med eksempler, så er der sikkert en del at hente for folk med interesse i både byhistoriens historiografi og for, hvor feltet bevæger sig hen.

Dan H. Andersen

Danske klostre 1. Arkæologiske undersøgelser 1972-1996. Hikuin 23, 1996. 203 s.

I sin programatiske indledningsartikel til Hikuin 1996 pointerer Olaf Olsen, at arkæologisk viden om danske klostre er noget andet end viden om danske klosterkirker. Når der af de 86 engang fungerende klostre kun findes »to intakte middelalderlige klosteranlæg i Danmark« (s. 9), og dog i 30 tilfælde skjuler sig rester af de oprindelige anlæg i eksisterende bygninger, så er disse bygninger og de fundamenter, man kan grave ud i deres nærhed, et oplagt forskningsobjekt. Fagstudiet Middelalderarkæologi på Moesgård har stået fadder til flere specialer på dette område. Problemstillingen præciseres af Olaf Olsen til at vedrøre fremfor alt kronologien i klosterkompleksernes bygningshistorie. Vilh. Lorenzens epokegørende værk *De danske Klosters Bygningshistorie* i elleve bind, påbegyndt 1912, afsluttet i 1941, er tidligste referencepunkt, når nu Hikuin i 1996 præsenterer nogle af de nyere undersøgelser under inddragelse af nye metoder og synsvinkler.

Af de tre klostergrundlæggelsesperioder, som Olaf Olsen arbejder med (s. 23f): 1130-80, 1225-70 og 1410-1500, hører de to nonneklostre i Ring og i Randers, belyst af Jens Ingvordsen henholdsvis Hans Mikkelsen, til den første gruppe. Augustinerne i Tvilum – Hans Krongaard Kristensen – hører til den anden gruppe, ligesom franciskaner- og dominikanerklostrene i Randers, Ribe, Næstved og Århus, behandlet af henholdsvis Inger Marie Hyldgård, Jakob Kieffer-Olsen, Palle Birk Hansen og Hans Skov. Derimellem skyder johannitternes 1300-talsstiftelse Dueholm ved Nykøbing Mors sig ind, hvor Per Bugge Vegger har foretaget ny eftersøgning efter klosterbygninger. Til den tredje gruppe hører Aalborgs velbevarede Helligåndshus – Jan Kock, hvorefter Tenna Rejnholdt Kristensen og Jens Vellev præsenterer resultater dels om en vandmølle i Løgumkloster, dels om brugen af franciskanernes bygninger i Viborg efter kloster-tiden.

Jens Ingvordsens læseværdige bidrag om Ring kloster kompletterer udmærket hans speciale fra 1991 og formidler sammen med dette væsentlig ny viden om det tidlige nonnekloster fra anden halvdel af 1100-tallet, den periode, da cistercienserne fra Vitskøl-Sminge bragte røre i Gudenådalens benediktinske klostertraditioner. Hans Mikkelsen er ikke mindre teknisk i sin redegørelse, som kompletterer hans publikation i Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1990 om Randers nonnekloster, viet Vor Frue, men tilbygget til Skt. Peders kirke. Hans metodisk bemærkelsesværdige konklusioner vil uden tvivl kunne blive et udgangspunkt for videre rekonstruktioner af klosterlige institutioner i og omkring Randers, hvis byhistorien og topografien inddrages i større omfang. Ud fra et formidlingssynspunkt er Krongaard Kristensens bidrag om Tvilum mere umiddelbart tilgængeligt. Det er væsentligt, at vi her får et indtryk af et dansk augustinerklosters opbygning, da man bør kunne finde paralleller i Vestervig og Grinderslev (jfr. s. 16) samt i Æbelholt.

Konstruktiv kritik mod tidligere opfattelser findes i Per Bugge Veggers rapport om Dueholm. Johannitterne, som det drejer sig om her, kan ikke påvises at have bygget lukkede kvadratiske eller rektangulære klostergårde i ældste tid; Odense Skt. Hans klosterbygninger, som indgår i Odense Slot, viser det til overflod. Det reducerede klosterliv, som deres huse danner rammen om, hvis man undtager Antvorskov, havde behov for bolig for indtil en halv snes brødre med præster, et gæstehjem eller vandrerhjem for hospes, altså et hospital, et sygehus, nogle ældreboliger samt forvaltnings- og forrådsbygninger. Der forelå ingen

indre grund til at tvinge så forskellige funktioner ind i et samlet bygningskompleks omkring en firkantet klostergård. Sådanne kan da også kun konstateres henimod middelalderens slutning og da mest som en utilsigtet følge af fortsat byggeri gennem århundreder.

Franciskanerne i Randers, Ribe og Næstved (jfr. Jens Velle vedrørende Viborg) og dominikanerne i Næstved og Århus er genstand for undersøgelse så at sige uden reference til de lokale omgivelser i de fire byer. Temaet problematiseres ikke: »Efter matrikelkortet fra 1865 kunne man tro, at Sortebrødrenes byggegrund [i Næstved] i middelalderen lå udenfor købstadsgrænsen. Alt tyder imidlertid på, at den på klassisk vis (kurs. her) lå indenfor købstadens grænser som en marginalgrund.« (s. 122). Er undersøgelserne omkring mendikantklostrenes placering i byerne allerede så sikre, at det kan anses »klassisk« at de ligger yderst nærmest byens vold eller mur? For Ribes franciskanerkloster inddrages interessante paralleller, og da det var den gamle domkirke, dominikanerne overtog i Århus, formidler undersøgelsen af resterende bygninger her et enestående indblik i planlægning og motivation for den anden af de to store tiggerordner ved tiden for dens ankomst til bispebyen Århus.

Endelig må den udførlige gennemgang af Helligåndshus og kloster i Aalborg hilses velkommen, både for formidling og bredde og for publiceringen af gamle fotografier til dokumentation af forskellige byggefaser. Med de 34 sider har Jan Kock her produceret bindets mest omfangsrige bidrag.

Den nøjagtige dokumentation af byggefaser og fund er middelalderarkæologiens styrke. Man kan dog undre sig over, at der ikke vies større opmærksomhed til en indplacering af de vundne resultater i en topografisk, landskabsmæssig eller bymæssig sammenhæng. Problemstillingen bliver overladt til historikere, som, når de skriver by- eller landskabshistorie, gør brug af den arkæologiske analyses resultater. Sådant er arbejdsfordelingen blevet, omend det ikke synes tvingende nødvendigt, at den skulle følge netop en sådan grænsedragning.

Tore Nyberg

Artefacts from Wrecks. Dated Assemblages from the Late Middle Ages to the Industrial Revolution. Red. MARK REDKNAP. (Oxbow Monograph 84). Oxbow Books, Oxford. 1997. 232 s. 37,50 £.

I danske farvande regner man med, at der ligger omkring 20.000 skibsvrag. Disse vigtige historiske kilder er efter international målestok ganske godt beskyttet ved hjælp af love og bestemmelser. På globalt plan står imidlertid meget tilbage at bringe i orden i så henseende, for forskellige kommercielle interesser har specialiseret sig i at tømme historiske skibsvrag og sælge disses indhold som antikviteter på internationale auktioner. For forskningen er dette en ulykkelig udvikling, og UNESCO arbejder da også netop nu på at få udarbejdet og vedtaget en konvention om beskyttelse af verdens kulturhistoriske skibsvrag.

Mark Redknaps bog om genstande fra vrage fra perioden 1485 til 1785 demonstrerer med al ønskelig tydelighed, hvor rig en informationskilde vragestandene er. Indlæggene i bogen stammer fra en konference, hvor man drøftede dette forhold, og hvor man pegede på nye veje i udforskningen af genstandene fra de gamle skibe. Udgifveren lægger megen vægt på, at den hidtidige fremherskende praksis med blot at se på selve fartøjerne slet ikke er tilstrækkelig for marinarkæologien.

Den flotte og rigt illustrerede bog indeholder 19 bidrag – dels case studies af bestemte vrage genstandsgrupper, dels et par generelle bidrag af principiel karakter. Som eksempel på det sidste kan nævnes artikler om IJsselmeerpolderens utallige vrage som kilde til Nederlandenes skibsfart i senmiddelalder og tidlig moderne tid og om metoder til at fastslå et skibs afsejlingssted ved hjælp af genstandene ombord. Som eksempler på den dominerende kategori kan nævnes en artikel om de mange skibskister på *Mary Rose*, det engelske krigsskib der sank i Kanalen i 1545, en anden om en masse fodtøj fra et baskisk fartøj fra 1500-tallet og en tredje om kabys, kogegrej og spiseredskaber i et nederlandsk vrage fra 1673.

Det tankevækkende ved de mange detailstudier er, at genstandene fra et vrage så at sige befinder sig i en tidskapsel, idet de jo alle stammer fra et bestemt tidspunkt. Ofte er alle oprindelige genstande fra skibet til stede, og i mange tilfælde er de endda i særdeles god bevaringstilstand, især de dele, der er fremstillet af organiske materialer. Da der i vrage også ofte er tale om dagligdags genstande, udgør de i mange henseender et meget vigtigt supplement til de genstande, som arkæologer har fundet på land, eller som vi kender fra skriftlige kilder. Konkrete eksempler på sådanne supplementer, som har vist sig vigtige i forhold til det traditionelle billede, frembyder ældre kanonrapporter, navigationsinstrumenter og mange af menigmands personlige ejendele som for eksempel klæder og kridtpiper. Også forhold som lastrummenes indhold af varer samt råstofkvaliteter, vareforarbejdning, emballering, handelsmønstre og så videre lader sig belyse ud fra vragefundene.

Bogen fokuserer mest på britiske og nederlandske vrage, men indeholder også en artikel om de mange velbevarede genstande af snart sagt alle slags fra Kronan – det svenske krigsskib, som sank i kamp mod den dansk-nederlandske flåde i slaget ved Øland i 1676. Derimod er de 20.000 vrage i danske farvande praktisk talt uomtalte. For danske marinarkæologer ligger der en vigtig udfordring i at vinde sig en plads på det nye forskningsfelt, en plads af samme fremtrædende karakter, som man indtager indenfor den mere traditionelle marinarkæologi vedrørende selve fartøjerne fra oldtid og middelalder.

Erik Gobel

NIELS BRIMNES: Constructing the Colonial Encounter. Right and Left Hand Castes in Early Colonial South India. Nordic Institute of Asian Studies. Monograph No. 81. Curzon Press, London. viii + 280 s.

Den tilsyneladende ekstremt specialiserede titel på denne ph.d. afhandling, der hovedsagelig er udarbejdet i Cambridge under C.A. Baylys vejledning, dækker over en overordentlig ambitiøs undersøgelse med meget vide perspektiver. Niels Brimnes, der er arkivar på Rigsarkivet, har villet analysere den komplicerede transformation, der bragte et ikke-europæisk samfund ind under kolonialismen. En proces hvori den indfødte befolkning hverken betragtes som ofre eller som passive tilskuere, men derimod som aktive og kreative medvirkende. Hermed skriver han sig ind i det forskningsmæssige nysyn, som den amerikanske historiker R.E. Frykenberg åbnede op for i 1965 med sin græsrodsanalyse af Guntur distriktet nord for Madras 1788-1848, hvori han påviste, at den oprindelige indiske forvaltning i væsentlig grad levede videre under den nye britiske administrations overflade. Inden for den nyere forskning af indisk historie står bogen frem for alt i gæld til Burton Steins arbejder fra 1980'erne.